

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
POBOČKA V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
1961

BRNO 1962

tři mísovitě nádoby. Dvě z nich /obr.1,2/ jsou zhotoveny na kruhu, z jemně plavené šedé hlíny. /Rozměry: č. 1, výška 11 cm; průměr okraje 18,5 cm; č. 2 výška 12,5 cm; průměr okraje 19,5 cm./ Třetí mísovitá nádoba je zhotovena v ruce z hrubé hlíny ostřené ostrohraným křemenitým pískem.

Hustota a spleť kůlových jamek zatím nedovolila bezpečné stanovení půdorysů obytných prostor. Doufáme však, že se o to budeme mezi pokusit aspoň přibližně při zevrubném rozboru plánu celkové situace. Jsme si však vědomi, že v tom případě půjde pouze o vyspekulované možnosti.

Siedlung mit Volutenkeramik und aus der jüngeren römischen Kaiserzeit in Kravaře-Kouty. Auf Grund einer Meldung stellten Mitarbeiter der Expositur der AÜ ČSAV, Opava bei einer Rettungsaktion eine neue, bisher unbekannte Siedlung östlich der Gemeinde Kravaře-Kouty /Bez. Opava/ fest.

Objev železářské dílny z doby římské na sídlišti u Křepic, okr. Břeclav.

Ivan Peškař

Tab. 33.

Výzkum sídliště z doby římské v trati "Záhumenice" v Křepicích u Hustopečí /okr. Břeclav/, z něhož byla ve třech etapách v letech 1958-1960 prozkoumána část o rozloze asi 7000 m²,^{1/} se v roce 1961 omezil pouze na záchrannou akci. Po jarní orbě se objevily na povrchu parcel č. 712 a 713 stopy zásypové vrstvy s materiálem z doby římské a naskytla se tak možnost odkryvu dalšího sídelního objektu bez zdlouhavého předběžného sondování. Asi 50m VJV od půdorysu chaty č.XV, objevené v r. 1960, byla otevřena plocha 555x505 cm, v níž se podařilo zjistit pozůstatky dalšího objektu. Šlo o stavbu poměrně pravidelného čtyřúhelníkového půdorysu se zaoblenými rohy a se šesti kůlovými jamkami, zahloubenými na obvodu podlahy v šestiúhelníkovém schématu a rozmístěnými tak, že dvě byly ve středech kratších stěn a zbývající tvořily dvě pretilehlé dvojice v delších stěnách. Všechny jamky byly nepravidelně kónicky dolů zúžené, měly ploché dno, jehož průměr se pohyboval mezi 18-22 cm a zasahovaly 26-50 cm pod úroveň podlahy. Jejich horní průměr měřil 33-42 cm. Udupaná hlinitá podlaha o rozměrech cca 365x340 cm, vodorovně upravená v hloubce 55-80cm pod dnešním povrchem svažujícího se terénu, poklesla u jižní dlouhé stěny mezi dvojicí kůlových jamek do mísovité, 20cm hluboké prohlubně elipsovitého tvaru. V těsné blízkosti vedle zahloubené spodní části chaty u západního z dvojice kůlů v jižní stěně byla pod ornicí ve hloubce 20 cm pod povrchem odkryta skupina do červena opálených pískovců, o níž však nelze s jistotou říci, zda pochází ze stejného období jako chata.

Po stavební stránce má tento objekt, orientovaný delší osou ve směru VSV-ZJZ, stejné znaky, jako jiné půdorysy stavení bez výklenkovitého rozšíření jedné z delších stěn a řadí se tak k první ze dvou variant čtyřúhelníkových chat, které zatím na moravských sídlištech z doby římské rozlišujeme.^{2/} Na rozdíl od předcházejících patnácti chat z osady u Křepic lze u nově objeveného objektu bezpeč-

ně rozpoznat jeho dílenskou funkci. Svědčí o tom zbytky dvou železářských pecí pod podlahou blízko středu v západní polovině chaty. Pece, vzájemně vzdálené 70 cm, byly umístěny vedle sebe rovnoběžně s příčnou osou objektu. Na ploše asi 110x60 cm mezi pecemi a před nimi na západní straně byly až do hloubky 5 cm do podlahy zašlapány kousky strusky a škváry.

Pec č.1 se zahlubovala šikmo rukávovitě do tuhé hnědé zeminy, která ve 40-45 cm pod úrovní podlahy chaty přecházela do žlutého podložního jílu, v němž byl mísovitý spodek nístěje se dnem 70 cm pod úrovní podlahy. Pecní stěny byly 5-6cm silně vypálené do černohněda s rudohnědou vrstvou na vnější straně. Vnitřní strana byla v síle 1-2 cm vymazána žáruvzdornou hmotou cementové šedé barvy. Vypálení i vymazání stěn sahalo do hloubky asi 50 cm pod podlahou. Osa pece, jejíž otvor měl v úrovni podlahy nepravidelně elipsovitý tvar o rozměrech asi 46x30cm, se skláněla k jihu. V horní části u podlahy chaty kolem velkého kusu ke stěně přitavené zeškvárovatělé strusky tvořila výplň pece hnědá hrudkovitá hlína, pod ní následovala světle hnědá, naoranžovělá vrstva s rozdrčenou i hrudkovitou mazanicí, ojedinělými uhlíky a struskovými slitky. Spodní část pece vyplňovala vrstva dřevěného uhlí, slitky, jemná hnědá hlína, velké kusy mazanice a okrově zbarvený jíl na dně nístěje. Mezi hroudami mazanice ležel hranolovitý kus s hlazenými stěnami, se zdobenou nebo snad značkovanou horní a žlábkovitě upravenou nehlazenou spodní stranou. Na jihovýchodní straně byla stěna u dna nístěje porušena norou, do jejíhož ústí pronikla vrstva uhlíků a struskový slitek.

Pec č. 2, jejíž osa byla skloněna k severozápadu, byla konstrukcí i rozměry podobná první peci. Ústí v úrovni podlahy bylo okrouhlejší, s rozměry asi 35x30 cm, dno nístěje leželo 68 cm pod podlahou. Síla vypálení stěn a jejich vymazání na vnitřní straně byly obdobné prvnímu případu, ale zvrstvení výplně bylo odlišné. Spodek nístěje vyplňovalo dřevěné uhlí, v němž byly struskové slitky a zlomek dýznové cihly, nad tím se rozkládala tenká vrstva nažloutlého jílu s uhlíkovými hnízdy a struskou, překrytá čistým sírově žlutým jílem. Horní část pecního zahloubení zaplnila sypká světle hnědá hlinitá vrstva s kousky mazanice a ojediněle rozptýlenými uhlíky.

Zásyp zahloubené části chaty č.XVI nebyl zvrstvený, měl světle hnědou barvu a dal se stěží rozlišit od okolní půdy, proti níž však byl jemnější a sypčí. Ve výplni objektu byly nalezeny kromě dvou drobných předmětů-hliněného bochníkovitého tvaru s rytým mřížováním na klenuté horní straně a kostěného šidélka-zvířecí kosti, kousky mazanice a hlavně střepy hrubé i jemné keramiky, zdobené různými druhy vrypů, mřížováním, hřebenem rytými obloučky a vlnovkami, žlábkováním, plastickými bradavkami a ornamenty, provedenými otiskem ozubeného kolečka. Pozoruhodná je zvláště malá misečka se spodní částí pokrytou bradavkovitou výzdobou a neúplný, špatně vypálený hrnec s vysoko posazenou přihrocenou výdutí, nalezený v mísovité prohlubni u středu jižní strany objektu. Mezi zlomky zboží provinciálního původu se vyskytly zbytky prstencových misek, pásková ucha ze dřevěných a amfor a střepy ze světle oranžových nádob, do jejichž povrchu s načervenalým nátěrem byly kolečkem vyryty řady šterbinovitých zářezů. Pro časové zařazení objektu je nejdůležitější keramický materiál, v němž nejvýrazněji vystupují tvarové i výzdobné prvky z mladšího úseku 2. a ze začátku 3. stol. n.l.

Rozsahem nevelký výzkum, provedený u Křepic v r. 1961, přinesl nové cenné poznatky o hospodářských poměrech na sídlišti z doby římské. Ukázal, že tato osada měla svou vlastní výrobu železa, řemeslně provozovanou hutníky, kteří pracovali v částečně zahluobených dílenských chatách. Nynější zjištění železářských pecí umožňuje také registraci staršího pozorování z r. 1959, kdy byla při úpravě dvora za domem č. 117 /majitel L.Kotačka/skopáváním svahu u severního okraje parcely č. 717/1 proříznuta pec, vyplněná struskovitými slitky. Nález nemohl být tehdy odborně prozkoumán, neboť čerstvě odkopaná půdní stěna se přes noc zřítila a strhla s sebou zbytky pece. Podle sdělení laboranta O.Strouhala, který měl příležitost shlédnout objekt před jeho zničením, šlo o hutnické zařízení stejného typu jako v chatě č.XVI.O zařazení do doby římské svědčí střepový materiál, získaný z vrstvy při rozšiřování dvora. Místo nálezů je vzdáleno asi 70 m na jih od objektu, odkrytého v roce 1961.

Objevem tavicích pecí v Křepicích přibyla do katastru nalezišť se železárnami v českých zemích další lokalita. Většina dokladů o výrobě železa v době římské byla poznána při výzkumech sídlišť v Čechách. Na Moravě je zaznamenán na čtyřech nalezištích výskyt železné strusky, kterou však nelze vždy posuzovat jako stopy po metalurgické činnosti.^{3/} Železářské pece se uvádějí jen z Přítluk, okr.Břeclav, kde však nebyly vybudovány v dílně, nýbrž na volném prostranství.^{4/} Podle Pleinérova typologického třídění se řadí k ztv. podbabskému typu, kdežto křepické hutnické pece se zahluobenou nístějí, umístěné v dílenské chatě, by patřily k typu tuklatskému, jenž představuje jinou variantu pecí stejné konstrukce, vyrůstající z laténských tradic.^{5/} Tuklatský typ je v Čechách charakteristický zvláště pro časnou dobu římskou, zatím co v období na konci 2.a ve 3.stol., které odpovídá datování sídliště u Křepic,^{6/} byl již většinou vystřídán tavicími pecemi jiného druhu.^{7/} Nepatrný počet železářských zařízení, zjištěný dosud na moravských sídlištech z doby římské, neposkytuje zatím možnost určení chronologického rozpětí jednotlivých konstrukčních variant, objev dílny v Křepicích však naznačil, že se používání hutnických pecí staršího typu udržovalo na Moravě patrně déle než v Čechách.

P o z n á m k y:

- 1/ Viz Přehled výzkumů 1958, 53-56; Přehled výzkumů 1959, 83-85; Přehled výzkumů 1960, 80-82. V posledně uvedené zprávě byly nedopatřením uvedeny rozměry prozkoumané plochy sídliště 700 m² místo správného údaje 7000 m².
- 2/ I.Peškař, Nové poznatky o obytných stavbách na moravských sídlištech z doby římské, Pam.arch.LII 1961, 416.
- 3/ R.Pleiner, Základy slovanského železářského hutnictví v českých zemích. Monumenta archaeologica VI, Praha 1958, 139-140.
- 4/ Z.Trnáčková, Železářské pece z římského období v Přítlukách na Moravě, AR VIII 1956, 507-508, 515-518.
R.Pleiner l.c., 168-171, obr.43, tab.X.
- 5/ R.Pleiner, Význam typologie železářských pecí v době římské ve světle nových nálezů z Čech. Pam.arch. LI 1960, 214.
- 6/ Viz pozn.č.1.

7/ R.Pleiner, Význam typologie, Pam.arch. LI 1960, 217.

Entdeckung einer Eisenwerkstätte aus der römischen Kaiserzeit auf der Siedlung bei Křepice, Bez. Břeclav. Die Grabung der römischerzeitlichen Siedlung in der Flur "Záhumenice" in Křepice bei Hustopeče, Bez. Břeclav, von welcher in drei Etappen in den Jahren 1958-1960 ein Teil im Ausmasse von ungefähr 7000m² durchforscht wurde^{1/} im letzten Bericht in Přehledy výzkumů 1960, 80-82, waren irrtümlicherweise 700m² angeführt/, beschränkte sich im Jahre 1961 bloss auf eine Bergungsaktion, bei der es gelang, Überreste eines weiteren Objektes festzustellen. Es handelte sich um den Bau von einem verhältnismässig regelmässigen viereckigen Grundriss mit abgerundeten Ecken und mit sechs Pfostenlöcher, am Umfange des gestampften lehmigen Fussbodens derart in einem sechseckigen Schema eingetieft, dass zwei Löcher in der Mitte der kürzeren Wände waren und die übrigen sodann zwei gegenüberliegende Paare in den längeren Wänden bildeten. Bei der längeren Wand auf der Südseite war in den Fussboden, der in einer Tiefe von 55-80cm unter der heutigen Oberfläche, die Ausmasse von ungefähr 365x340 cm hatte, eine schüsselförmige elipsoide Vertiefung eingelassen. Auch dieses Objekt, dessen längere Achse in ONO-WSW Richtung orientiert ist, hatte also in puncto Bauart die gleichen Merkmale wie andere Baugrundrisse ohne nischenartiger Erweiterung einer der längeren Wände und reiht sich so zu der ersten von den Varianten der viereckigen Hütten, die wir vorläufig auf mährischen Siedlungen aus der Römerzeit unterscheiden^{2/}. Im Gegensatz zu den fünfzehn vorhergehenden Hütten aus der Ansiedlung bei Křepice kann bei dem neu entdeckten Objekte verlässlich seine Funktion als Werkstätte unterschieden werden. Davon zeugen Überreste zweier Eisenschmelzöfen, die sich nahe der Mitte in der westlichen Hüttenhälfte befanden. Von den Schmelzöfen, die 70cm voneinander entfernt sind, erhielten sich die unteren Teile, 70cm unter dem Niveau des Fussbodens ärmelartig eingetieft, mit Wänden, die in einer Stärke von 5-6 cm ausgebrannt und auf der Innenseite mit einer in dünner Schichte aufgetragenen feuerfesten Masse ausgeschmiert waren. Die Ofenausfüllung bildeten lehmige und erdige Schichten, Lehmewurfklümpchen, Holzkohle und Schlacke.

In der Aufschüttung der Hütte XVI fand man Tierknochen, Lehmewurfstücke, einen kleinen tönernen leibförmigen Gegenstand, eine kleine knöcherne Ahle und hauptsächlich Scherben grober sowie feiner Keramik, mit verschiedenen Eindrücken und Fingertupfen, Gittermustern, Schwungbögen und Wellenlinien mit einem Kamme geritzt, mit Rädchenverzierung und plastischen Warzen versehen. Unter den Bruchstücken, auf der Drehscheibe erzeugten Ware provinzialen Ursprunges, kamen auch Überreste von Ringschüsseln, Bandhenkeln von Amphoren und Krügen sowie Scherben von geschartetem Geschirr vor. Für die zeitliche Einreihung des Objektes mit den Schmelzöfen ist das keramische Material das wichtigste, in welchem am markantesten Formen sowie Verzierungselemente aus dem jüngeren Abschnitte des 2. und Anfang des 3. Jahrh. v. Z. hervortreten.

Die in ihrer Ausdehnung nicht grosse Grabung, bei Křepice im Jahre 1961 durchgeführt, zeigte, dass die hiesige Niederlassung aus der römischen Kaiserzeit ihre eigene Eisenerzeugung hatte, und ermöglichte zugleich die Registrierung einer älteren Beobachtung aus dem Jahre 1959, als ungefähr 70 m südlich von der

Werkstatthütte Nr. XVI ein ähnlicher Eisenschmelzofen früher vernichtet wurde, bover dieser noch fachgemäss durchforscht werden konnte.

Belege von der Eisenschmelztätigkeit auf Siedlungen aus der Kaiserzeit sind in Mähren vorläufig selten. Ausser Funden von Eisenschlacke, die auf vier Lokalitäten verzeichnet wurden^{3/}, werden Eisenschmelzöfen nur aus Přítluky, Bez. Břeclav^{4/} angeführt. Nach Pleiners typologischer Gliederung gehören die Schmelzöfen aus Křepice, die sich in der Werkstatthütte befanden, zu dem sog. Tuklaty Typus, der für die frühe Kaiserzeit in Böhmen charakteristisch ist^{5/}, in der Zeit am Ende des 2. und im 3. Jahrh., welche der Datierung der Siedlung bei Křepice entspricht^{6/}, wurde dieser schon durch eine andere Art der Schmelzverrichtung abgelöst^{7/}. Die Entdeckung einer Eisenwerkstätte auf der römischen Siedlung im Křepice deutet an, dass die Benützung der Eisenschmelzöfen vom älteren Typus in Mähren scheinbar länger als in Böhmen währte.

Poznámka k nálezu hrobů z doby římské ve Švábenicích u Vyškova.

Ivan Peškař

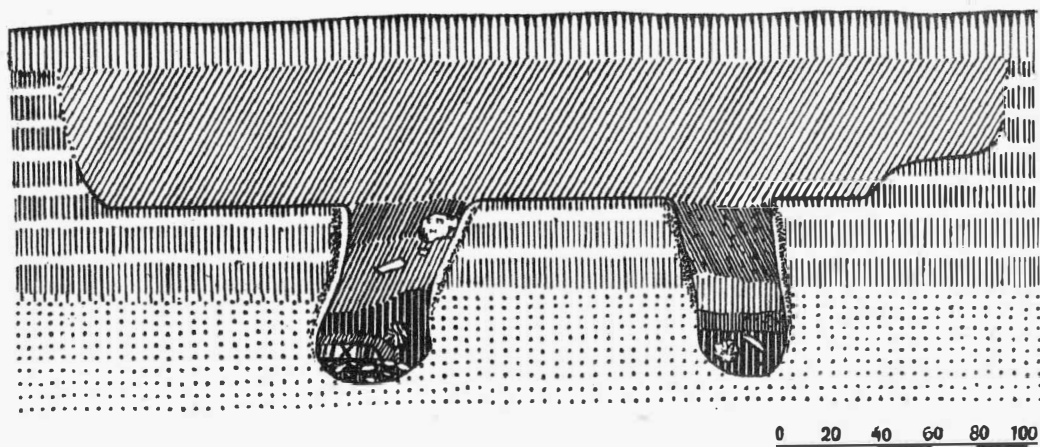
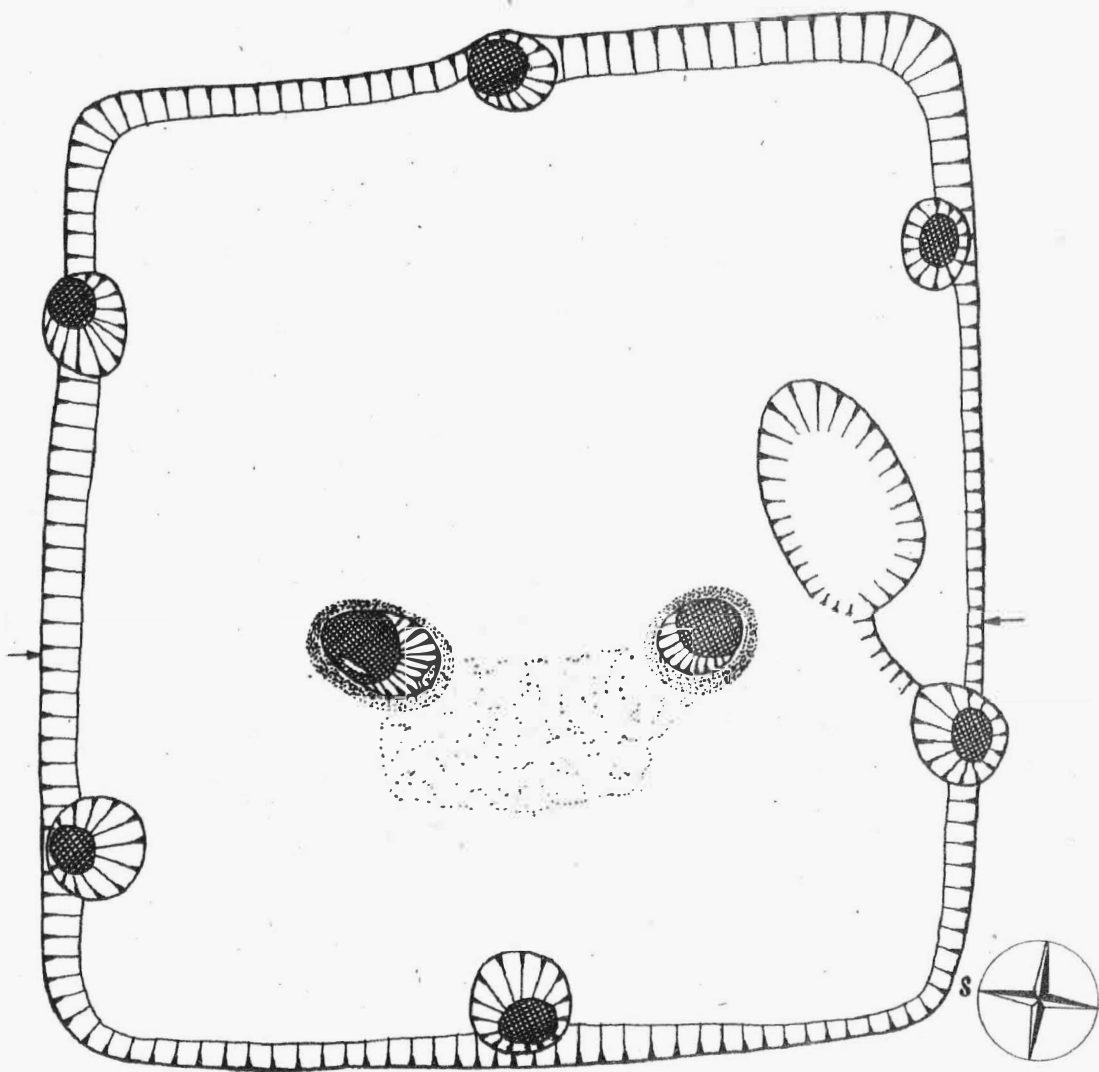
V roce 1937 uvedl I.L.Červinka mezi moravskými nalezišti se žárovými hroby ze starší doby římské také obec Švábenice na Vyškovsku.^{1/} Podrobnější zprávu s nálezovými okolnostmi zaznamenal později v rukopisném soupisu, z něhož se dovídáme, že žárové hroby byly rozkopány v r.1935 při úpravě cesty na obecním pozemku parc.č.67/1 v trati "Za kostelem". Zachráněné nálezy - dvě mísovité popelnice, z nichž jedna byla na výduti zdobena čtyřmi širokými kanelurami v podobě podkovy, bronzové spony, skleněné korály a hliněné přesleny-byly uloženy v místní škole^{2/}.

Při terénním průzkumu na Vyškovsku na podzim r.1961 navštívili pracovníci AÚ ČSAV v Brně K. Ludíkovský a Č. Staňa Švábenice, prohlédli sbírku ve škole a zjistili, že ze všech uvedených nálezů zůstala zachována dnes už jedině na kruhu robená mísa, zdobená na odsazeném pásu šestinásobnou vlnicí, kdežto ostatní předměty se během válečných let ztratily.

Mísovitá urna se řadí k tvarům charakteristickým pro Moravu a západní Slovensko v době okolo r.300 a ve 4. století^{3/} a podle stručné zmínky o mísovitém tvaru a žlábkové výzdobě lze soudit, že také druhá, dnes nezvěstná popelnice patřila spíše ke keramice mladořímského období. Rozpor mezi tímto časovým zařazením a datováním I.L.Červinky, který byl příliš dobrým znalcem materiálu, než aby se tak podstatně zmylil v chronologickém určení švábenických hrobů, je možno si vysvětlit buď nedopatřením nebo domněnkou, že předměty neznal z autopsie. Na základě nově zjištěných skutečností však nelze považovat údaj o výskytu žárových hrobů ze starší doby římské ve Švábenicích za věrohodný.

P o z n á m k y :

1/ I.L.Červinka, Germáni na Moravě. Anthropologie XIV 1936, Praha 1937, 113.

0 20 40 60 80 100

Tab. 33. Křepice, okr. Břeclav. Sídliště z doby římské - chata XVI se železářskými pecemi. - Siedlung aus der römischen Kaiserzeit - Hütte XVI mit Eisenschmelzöfen.

P ř e h l e d v ý z k u m ů 1961.

- Vydává: Archeologický ústav ČSAV, pobočka v Brně,
Stalinovy sady 19/23.
- Odpovědný redaktor: PhDr. et Dr. Sc. Josef Poulík.
- Redaktoři : PhDr. Jiří Říhovský a PhDr. Anna Medunová.
- Překlady: prom.hist R. Tichý a E. Tichá.
- Kresby: B. Ludíková.
- Na titulní stránce: Rozvinutý ornament stříbrného gombíku z hrobu 11
od 7. kostela.
- Vydáno jako rukopis - 350 kusů - neprodejné.